
ВПЛИВ ДІЄСЛІВНИХ ПОСТФІКСІВ-ПРИЙМЕННИКІВ НА ВИБІР ОБ'ЄКТНИХ ВІДМІНКІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті схарактеризовано дієслівні постфікси-прийменники, їхній вплив на вибір об'єктних відмінків у сучасній українській мові. Здійснено комплексний функційний аналіз семантичних типів дієслівних предикатів і валентно зумовлених морфологічних варіантів об'єктних синтаксем. Встановлено їхнє лексичне наповнення, а також формально-синтаксичні і комунікативні позиції у структурі простого речення. Теоретичну проблематику розглянуто на тлі морфологічної і синтаксичної структури сучасної української літературної мови.

Ключові слова: *прийменник, постфікс, дієслово, предикат, відмінок, об'єкт.*

Внутрішня форма терміна «прийменник» указує на те, що ця мовна одиниця має бути вживана тільки при іменниках. Однак прийменники як аналітичні синтаксичні морфеми (за визначенням І. Р. Вихованця [3, с. 5]) досить неоднорідні з функційного погляду, оскільки здатні вживатися не лише у присубстантивній, але й у післядієслівній та причислівниковій позиціях. Типове використання прийменника, його призначення в системі мови відбивають власне прийменники, які, приєднуючись до субстантивів, перетворюють їх на аналітичні прислівники, репрезентовані прийменниково-відмінковими формами із просторовими, часовими, умовними, цільовими, допустовими і под. значеннями. У зв'язку з цим у залежного від дієслівного предиката субстантива простежуємо семантичну нівеляцію власне відмінкових значень (об'єктного, адресатного, інструментального, локативного).

Від власне прийменників потрібно відрізняти так звані прийменники-постфікси при об'єктних дієсловах, тобто релятивних дієслівних предикатах, які обов'язково передбачають у правобічній валентній позиції об'єктну синтаксему. Ці невластне прийменники, відокремлюючись від субстантива і зрощуючись з дієсловом, фактично виходять із прийменникової системи і стають своєрідними дієслівними постфіксами. Як наслідок, залежний відмінок втрачає адвербіальну семантику і знову набуває власне відмінкових функцій, зокрема об'єктної. На позбавлені типової прийменникової семантики формальні прийменники, які перетворилися на своєрідні «об'єктні» морфеми при дієсловах, одним з перших звернув увагу В. В. Виноградов [2, с. 644, 700–702].

В українському мовознавстві цю концепцію розвинув І. Р. Вихованець. Він уперше описав відмінкову та прийменникову системи сучасної української мови на засадах функційно-категорійної граматики [3; 4]. Статусу постфіксів прийменникам, уживаним у післядієслівній позиції речення, надано і в граматиці «Теоретична морфологія української мови» за ред. І. Р. Вихованця, зокрема в підрозділі «Власне- та невласне-прийменникові семантико-синтаксичні функції», який написала К. Г. Городенська [5, с. 342–346].

Проти кваліфікації окремих прийменників як позбавлених значень, тобто «пустих», рішуче виступив російський дослідник Р. А. Будагов, наголошуючи, що «пустота» в лексичному плані повертається «заповненістю» у синтаксичному плані, оскільки такі прийменники виражають найважливіші синтаксичні значення, виконують своєрідні синтаксичні функції у словосполученні і реченні [1, с. 4]. Звичайно, потрапивши у постфіксальну позицію, прийменник перестає бути виразником типових для нього просторових, темпоральних, причинових, умовних, допустових, цільових змістових відношень, проте у складі дієслова як аналітична синтаксична морфема, подібно до синтетичних морфем, все ж виступає значущою одиницею, яка допомагає дієслову передавати (уточнювати, конкретизувати) об'єктні семантико-синтаксичні відношення щодо залежного субстантива. Дієслова з прийменниками-постфіксами належать до синсемантичних (релятивних) предикатів, для реалізації семантики яких потрібен облігаторний залежний повнозначний компонент у певній граматиці формі [6, с. 17–18]. Таким обов'язковим компонентом найчастіше виступає правобічна об'єктна синтаксема, зумовлена семантико-синтаксичною валентністю опорної дієслівно-постфіксної сполуки.

Функцію дієслівного постфікса при синсемантичних дієсловах можуть виконувати і деякі просторові прийменники: *в (у), на, від, до, з (із), за, над, перед, по*. Всі вони спеціалізовані на вираженні локативних семантико-синтаксичних відношень у поєднанні з субстантивом, вживаючись у валентно зумовленій позиції керованого другорядного члена речення при статично-локативних [7, с. 50], процесуально-локативних та акціонально-локативних дієсловах на зразок *бути, перебувати, опинятися, сидіти, лежати стояти, висіти, їхати, йти, бігти, летіти* і под.

При об'єктних синсемантичних дієсловах такі прийменники втрачають первинні функції і стають дієслівними постфіксами, іноді доповнюючи лексичне значення дієслова частково збереженими з первинного функціонування відтінками просторової локалізації. Крім того, прийменники-постфікси впливають на вибір дієсловом відмінкової форми. Залежно від прийменника-постфікса і власного семантичного навантаження дієслівний предикат здатен керувати родовим, знахідним, орудним або місцевим відмінком. Внаслідок семантичної

нівеляції прийменника і його від'єднання від іменника відмінкова форма повертає своє типове семантичне навантаження, стаючи повноцінним репрезентантом власне відмінкової об'єктної функції. Залежні від дієслівно-постфіксального комплексу родовий, знахідний, орудний, місцевий відмінки являють собою комбінаторні варіанти основного морфологічного засобу вираження об'єктної синтаксеми – знахідного безприйменникового відмінка [8, с. 91], поєднуючись з опорним дієслівним предикатом підрядним синтаксичним зв'язком, його формою – сильним керуванням. «Тут маємо, – на думку І. Р. Вихованця, – явище так званої вторинної субстантивації – перехід функційного заступника прислівника до своєї вихідної бази (субстантива)» [3, с. 83].

Мета статті – здійснити комплексний аналіз дієслівних постфіксів-прийменників, з'ясувати їхній вплив на вибір об'єктних відмінків у сучасній українській мові.

Знахідного об'єктного відмінка валентно передбачає найбільша кількість дієслівних предикатів із прийменниками-постфіксами *в (у), на, про*. Постфікс *в (у)* характерний для дієслів чуттєвого сприйняття, розумового стану, почуття на зразок *вдивлятися, вглядатися, вслухатися, вдумуватися, вірити, закохуватися*, напр.: *...Донець пильно вдивлявся в його обличчя* (І. Багрянний); *Інна Ягнич... з відстороні вглядається в змарніле обличчя наставниці* (О. Гончар); *Стара спинила пальці, які кілька хвиль тому ще вчилися плести шкарпетку, і вслухалась у нічну тишу* (Валерій Шевчук); – *Пане докторе, ви розумієте, що ви кажете, ви вдумуєтесь у свої слова?!* (В. Винниченко); *...і новгородці ще більше повірили в бажання князеве не тільки побачити їх, а й належно винагородити* (П. Загребельний); *Він згадав, як закохався в студентку, коли вчився* (П. Загребельний); постфікс *на* – для дієслів емоційно-психічних процесів, емоційно-оцінного ставлення: *гніватися, нарікати, ображатися, ремствувати, сердитися, скаржитися, надіятися, сподіватися*, напр.: *Тетяна нібито й гніватись перестала на нього* (Є. Гуцало); *Чого це я повинен нарікати на свою долю і злоститися на людей тільки за те, що вони здорові, а я каліка?* (Григор Тютюнник); *Андрій Сидорович навіть образився трохи на свого божка...* (В. Дрозд); *Я вас прошу, не ремствуйте на мене за мову про насіння. Я ж на агронома вчився* (О. Довженко); *Галя починала сердитись і на нього* (Валерій Шевчук); *...поскаржився в думці на негоду Мирон Данилович* (В. Барка); *Хіба марно й сподіватися на відкриття разючих фактів?* (О. Гончар); сприйняттєвої, мовленнєвої та розумової діяльності: *дивитися, поглядати, позирати, витріщатися, відповідати, гримати, гаркати, кричати, натякати, зважати, погоджуватися, покликатися, посилатися, претендувати, реагувати, розраховувати*, напр.: *Водяться тут гепарди, Кожен примат дивиться на мене зверху* (Л. Костенко); *Багато курили й нетерпляче, а хто й з*

тривогою, поглядали на вулицю до церкви (А. Головка); ...згрізна *позирають на незнайомця* в римських сандалях (О. Гончар); *Мале дитинча підійшло до німця і витріщилося на його автомат* (Є. Гуцало); *Ярослав не поспішав відповідати Рюрикові на його справедливі слова* (В. Малик); *Люто часом кричав на них батько...* (О. Довженко); *Але татусь не зважав на неї [Люду]* (О. Гончар); *Він посилався на факти, обом добре відомі* (О. Гончар); *На крякушин крик-заклик по-різному реагують* пролітні зграйки качині й поодинокі дикі вутята (Остап Вишня); *Чоловік мій зайнятий, не має часу нас супроводжувати. Розраховую на тебе* (П. Загребельний); рідше – фізичного або емоційного впливу, зіткнення, знахідки: *впливати, кидатися, нападати, нариватися, натрапляти і под.:* *Але, без сумніву, цей вечір дуже вплинув на Івана Кириловича та якоюсь мірою штовхнув його до науки* (В. Дрозд); *З гвинтівкою в руці кидався він [Марченко] на ворога в перших лавах* (Ю. Яновський); *На кухні самовар збіг – господиня накинулася з лайкою на наймичку* (А. Головка); *А трапилося таке: на тих людей напали розбійники* (Ю. Мушкетик); *Люблю напасті на лісове джерело і дивитись, як воно коловертнем викручується з глибини* (М. Стельмах); *Чи хай би натрапив [Степанко] на гніздо дикої качки в очеретах* (Є. Гуцало).

Прийменник *про* остаточно закріпився в граматичній структурі сучасної української мови як постфікс у первинній функції після дієслівних предикатів мовленнєвої діяльності *висловлюватися, говорити, домовлятися, доповідати, зауважувати, казати, кричати, питати, повідомляти, радитися, розповідати, сперечатися, співати, сповіщати, читати, шептати*, напр.: *Ви мені говорили про матір* (І. Багрянний); *Не розібрала Олімпіада, про які справи домовлялися батько з сином* (А. Шиян); *Комісія... доповіла про наслідки своєї роботи* (В. Нестайко); – *Ти сказав про Дунай. Ти сказав, що всі сторіччя зійшлись, розірвані...!* (О. Довженко); ...забув чоловік *запитати про дорогу* і поїхав у не свій напрям (В. Барка); *Я щасливий повідомити про епохальне досягнення* нашої школи (Л. Костенко); *Ще Христя ота про банду розповідала* (А. Головка); інтелектуальної діяльності *думати, згадувати, міркувати, мислити, дізнаватися, марити, мріяти*, напр.: *Сивоок же думав про їхню дорогу* (П. Загребельний); *Олешківці... думають про солодкий дим* кухні (Ю. Яновський); *Ніколи не згадував боярин про доньку* (П. Загребельний); *Вони, жінки, завжди раніше за чоловіків дізнавалися про всілякі цікаві новини* (С. Чорнобривець); *І я і він – ми маримо про дівчину* одну (Л. Первомайський); *Але більшість козаків... мріяла про власний хутір та родинне кубло* десь у зеленій безмежності Дикого Поля (З. Тулуб). При дієсловах зі значенням піклування на зразок *дбати, вболівати, клопотатися, піклуватися, турбуватися*; крім постфікса *про*, можливий його функційний еквівалент *за*, напр.: *Завідувач зовсім не дбав про вихованців* (О. Донченко); – *Я лісу хочу дістати на хату, бо в мене хата згоріла... Про ліс клопочуся*

(А. Шиян); ...*пiклується* *мати про* *свого сина* (М. Дашкієв); *Про нашу освіту не турбуйтеся* (О. Довженко); пор.: *Він заради вигідної служби з відьмою побратається. А думаєш, за [про] людей вболіває? За себе! За свою шкуру боліє!..* (Григір Тютюнник); – *Ви що ж, вболіваєте за [про] свою славу у віках?* (В. Дрозд).

«Прийменник *про* – це єдиний прийменник, що майже вийшов із власне прийменникової системи сучасної української літературної мови і почав вживатися в ролі дієслівного постфікса під час вираження об'єктних відношень», – слушно зауважує К. Г. Городенська [5, с. 343], солідаризуючи з І. Р. Вихованцем. Лише у прийменниково-відмінкових адвербіалізованих сполуках із семантикою мети (призначення) на зразок *про запас*, *про свято* він відображає типове прийменникове (присубстантивне) функціонування, становлячи, однак, периферійний елемент прийменникової системи сучасної української літературної мови і сприймається як залишок попередньої прийменникової системи [3, с. 74]. Пор: *Усе тут робилося для січового товариства про запас* (А. Чайковський).

Родовим відмінком об'єкта керують дієслова з прийменниками-постфіксами *від*, *до*, *з*. Постфікс *від* передусім вживаний при дієсловах з омонімічним префіксом на зразок *відмахуватися*, *відмовлятися*, *відрікатися*, *відсахнутися*, *відсторонюватися*, *відступитися*, *відхрещуватися*, *відцуратися*, *відчепитися* і под., а також *захистити(ся)*, *рятувати(ся)*, *ухилитися* та ін., об'єднаних семантикою відсторонення, уникнення, укриття, напр.: *Найчастіше незлобиво сперечалися між собою, іноді просто мовчали, посьорбуючи каву, відмахуючись від поета, який намагався просунути в, мовчанку свої вірші* (П. Загребельний); *Союз Східних Держав рішуче відмовився від цієї пропозиції* (В. Винниченко); *Люди тільки мліли від втоми, зітхали люто або трагічно і не могли відсахнутися від дійсності ні на хвилину* (І. Багряний); *Але відразу треба відсторонитися від того, бо мати заборонила страшно* (В. Барка); – *Як мати, по-доброму благаю тебе: відступись ти від дівчини* (О. Гончар); ...*але кума, дебела, лайлива молодиця, робила великі очі, відхрещувалася від самої згадки про партизанів* (П. Загребельний); *Але немовля мовчить. Немовля не знає і не скаже. У нього ніколи не буде матері. — Хто ж відцурався від тебе, хто відцурався?..* (Є. Гуцало); *Дорош бачив, що відчепитися від неї вже неможливо, і вирішив сказати правду* (Григір Тютюнник); *Ми не вірили матері і захищали діда од її нападів...* (О. Довженко); *Спершу бавився, рятувався від провінційної нудоти, від легкої роботи...* (В. Дрозд); *Честь радянського офіцера не дозволяла йому... ухилитися від небезпеки* (О. Гончар).

Постфікс *до* зрощується з дієсловами ставлення, сприйняття, пізнання: *байдужіти*, *в'язнути*, *готуватися*, *дошукуватися*, *звикати*, *лащитися*, *приглядатися*, *придивлятися*, *привичаюватися*, *прискіпуватися*, *прислухатися*, а

також свататися, напр.: *Кочубей збайдужів до всього...* (Б. Лепкий); *...але я розумів, що в'язнути до людини з запитаннями більш ніж нетактовно* (Ю. Збанацький); *Там колись він, іще хлопцем, отакої самої осінньої пори готувався до своїх лекцій* (В. Винниченко); *Андрій звик до того нукання й не відповідав нічого* (І. Багрянний); *Песик радісно заскімлив і почав лащитися до Івана* (Валерій Шевчук); *Почав пильно приглядатися до кожного існування: метеликів, жучків, мурашок* (В. Барка); *Отроходін, звично зв'язуючи вислови, придивляється до видовженого обличчя в різкій світлотіні з вікна* (В. Барка); *...кїївський люд ще не призвичаївся до нових свят...* (П. Загребельний); *Іван прислухався до мелодії, що видавав той джміль* (Валерій Шевчук); – *Ви, тітко, признавайтесь, бо ми до вас не свататись прийшли* (Є. Гуцало); постфікс з (із) – предикатами емоційно-оцінного ставлення *глузувати, дивуватися, кепкувати, милуватися, насміхатися, радіти, сміятися*, а також користатися і под., напр.: *А короп у таких випадках майстер із вас поглузувати: тільки-но ви до вудки, а він – смик! – і поплив...* (Остап Вишня); *А я ще дивуюся з Володимира* (В. Малик); *Приятель на той час узяв собі відпустку й наглядав за бочкою, щоб, бува, й з нас хлопці не покепкували, як з того пана* (Остап Вишня); *Оксана погукала на них, і вони зупинились, підождали. А як прибігла, обступили і милувалися з хустки* (А. Головка); *Охочий до жартів Чередниченко уволю насміхатиметься з Ягничевих вітрил* (О. Гончар); *Що не такі вже ми молоді, щоб сходитись та розходитись. Бо сміялися з нас і сміятимуться, а ми хіба не люди?* (Є. Гуцало); *Скориставишись з хвилинного ворожого замішання, Дубровін викотив батарею на відкриту позицію* (О. Довженко).

Порівняно невелика кількість дієслів із прийменниками-постфіксами *за, над і перед* прогнозують своєю валентністю орудний відмінок об'єкта. Постфікс *за* зливається з дієсловами емоційного стану (процесу) типу *вболівати, горювати, журигтися, плакати, побиватися, скучати, сумувати, тужити, убиватися*, напр.: – *Що нам за тобою горювати?* – сумно обзивалася Уляна (Григір Тютюнник); *...поки й живі, будете ви журигтися за своїм сином – єдиною дитиною* (П. Загребельний); *Мати й дочка співають так, наче журигються за покійником, бо ніякої радості в їхніх голосах не чується* (Є. Гуцало); *...хай вона [невільниця] сорок днів плаче й сумує за рідною землею, за братами своїми, за матір'ю і за батьком* (З. Тулуб); *Хлопець дуже скучив за мамою...* (В. Барка); *А надто, було, мати моя. Дуже вона тужила за рідною стороною та з того, мабуть, і померла* (І. Багрянний); рідше – дієсловами піклування та спостереження: *доглядати, спостерігати, стежити, чатувати*, напр.: *Добросерда сестра, смаглява шахтарочка Наташа, доглядає в палаті за ним* (О. Гончар); *Особливо доглядав за хромом та підошвами, які залишив Федот* (Григір Тютюнник); *Стара, там, на танку, пильно стежила за всім тим дійством* (Валерій Шевчук); *Тимкові наказує*

[Абдулаєв] *стояти під хлівом, спостерігати за хатою* (Григір Тютюнник); *Хлопець, фарбуючи парти, крайока стежив за їхньою грою* (Валерій Шевчук); *Після розмови з Макухою він ходив немов у півсні. Жив якимось дивним, роздвоєним життям і чатував за кожним своїм словом, за кожним рухом* (Ю. Бедзик).

Постфікс *над* як функційний еквівалент аналізованого вище постфікса *про* вживаний після дієслів мислення: *думати, міркувати, роздумувати, розмірковувати*, напр.: *Більше не треба буде думати над своєю промовою* (Б. Антоненко-Давидович); *До самого вечора я міркував над батьковими словами* (Ю. Збанацький); *Ярослав досить легко відшукав озерце, де колись сидів, роздумуючи над своїми не зовсім обачними вчинками* (П. Загребельний); *– Я довго розмірковувала над тим, що сталося, — сказала пані дому* (Валерій Шевчук); дієслів, які контекстуально вказують на розумову діяльність (*працювати, сидіти*): *За всякими справами Ви нічого не пишете про себе. Як почуваете себе? Над чим тепер працюєте?* (М. Коцюбинський); *Князь до ранку сидів над священними книгами* (П. Загребельний); *Сидить [учителька] над зошитками* (В. Сосюра); *Сидите десь за [над] перекладами, коректами, статтями і т. ін.* (М. Коцюбинський), а також дієслів володіння, всеохоплення, безмежного поширення (*панувати, царювати*), напр.: *Рим панував над світом...* (П. Загребельний); *Холодна осіння ніч цілковито панувала над околицею* (М. Трублаїні); *Тьма, холод, негода панують над колишнім царем природи – людиною* (В. Винниченко); *Дерева царювали над цими руїнами, над колишніми будинками й вулицями* (П. Загребельний); емоційного стану: *Гірко побивалась над тілом чоловіка нещасна дружина* (І. Цюпа).

Постфікс *перед* з'єднується з предикатами на зразок *виправдовуватися, вислужуватися, завинити, просити вибачення* і под., напр.: *Першим заговорив Ярослав, але далі довелося йому тільки виправдовуватися перед молодшим братом...* (П. Загребельний); *Тепер на твоєму місці ота собака – Демид Плахотка. Вислужується перед хазяїном, про все йому розказує* (А. Шиян); *Вимотували [управителі] всі жили в рабів-робітників, щоб вислужитися перед панамі, власниками цього заводу* (О. Донченко); *Христина, може, завинила чимось перед богом, що бог її прислав, уже скільки років спить?* (Є. Гуцало); *Перший наказав виїхати в село усім відповідальним працівникам редакції і прилюдно вибачитись перед матір'ю* (В. Дрозд).

Місцевий відмінок як абсолютна периферія об'єктної семантики валентно сполучається з обмеженою групою дієслівних предикатів розумової діяльності (стану): *впевнюватися, зневірюватися, переконуватися, помилятися, признаватися, сумніватися, кохатися* (у значенні *цікавитися, захоплюватися*); *грунтуватися, зосереджуватися, наполягати; знатися, розумітися*. Більшість із

них зрощуються з прийменником-постфіксом *в* (*у*), напр.: *Константан... озирнувся на свій почет, мовби **впевнюючись** у дотриманні всіх приписів* (П. Загребельний); *Бідний митець! Він **зневірився** в людях! У глушині, самотний, З гордим, холодним презирством у грудях Жив він забутий, сумний* (Леся Українка); *Як би там не було, а він раптом **переконався** у правдивості людських спостережень* (В. Малик); *Коли б тільки не помилитися в часі!* (І. Багряний); *Тоді дядько **признався** богові в усіх гріхах...* (Валерій Шевчук); *Подумайте собі: він **сумнівається** в містичній вартості солдатського гудзика* (В. Винниченко); *[Євген Грибовський]... **кохався** в коштовних самоцвітах і любляв вишукано гарні костюми авантюристів* (О. Довженко); значна кількість – із постфіксом *на*: *Важко будувати версію, коли немає жодних об'єктивних даних, а доводиться **грунтуватися** лише на уможлядних логічних висновках* (В. Нестайко); *А як снідали, Григорій намагався не дивитись на Наталку, намагався **зосередитись** на їжі* (І. Багряний); *Микола... **зосередився** на сторінках з обідраними берегами* (В. Барка); *Коли Сукурамі буде далі **наполягати** на своїй тактиці, я не ручусь за цілість армії* (В. Винниченко); *Тому й **не наполягаю** на цілковитій достеменності своїх начерків* (В. Дрозд); деякі – з обома постфіксами: *Я червонів, бо тоді ще **не знався** на [в] сімейнім житті...* (В. Дрозд); *Опанас Трубенко **розумівся** трохи на [в] машинах* (О. Довженко).

Лише при дієсловах емоційного стану *плакати, сумувати, тужити* можливий десемантизований постфікс *по*, який паралельно вживається з постфіксом *за*, якщо ці дієслова керують орудним об'єктним відмінком, напр.: *А матері про нашу смерть мовчи, аби **не плакала** по нас на паску...* (О. Довженко); *Чи то **плачуть** по батькові діти?!* (В. Сосюра); *А як **по ньому** [дівчина] **тужить!*** (Л. Костенко); *Чайкою надморською **тужила** По співцеві вся земля болгарська...* (М. Рильський); пор.: *Чоловік **затужив** за нею тяжко! – схуднув і став тонкий, як дротина* (В. Барка). При дієсловах активної фізичної дії постфікс *по* зберігає відтінок просторової семантики, а місцевий відмінок виражає синкретичне об'єктно-локативне значення: *Черниш, відчуваючи в своїй руці щось важке, розмахнувся і **вдарив** німця **по** тім'ю* (О. Гончар); *Тимофій бере долото, злегка сокирою **б'є** по ньому — робить зарубки* (М. Стельмах). За таких умов *по* частково переходить у прийменникову сферу, функціонуючи як напівпостфікс. Граматичного статусу напівпостфікса набувають також прийменники *о* (*об*), *в* (*у*) у конструкціях зі знахідним об'єктно-просторовим відмінком, прогнозованим дієслівними предикатами фізичної дії, що передають семантику зіткнення, дотику, контакту: *Ідучи вулицею, Іван **спотикався** об каміння* (С. Чорнобривець); *Світанок **стукав** у скло Рожевим пальцем* (М. Рильський).

Отже, дієслівні постфікси як десемантизовані утворення перебувають в абсолютній периферії прийменникової системи української мови або виходять за

її межі, відокремлюючись від субстантива, з нівеляцією типової адвербіальної семантики. Як демонструють наведені вище приклади, дієслова з прийменниками-постфіксами здебільшого належать до предикатів психоемоційної та ментальної сфери, тому переважно керують іменниками-назвами осіб у власне-об'єктній позиції або абстрактними (віддієслівними, відприкметниковими) іменниками у позиції деліберативного об'єкта, який здатен розгортатися у предикативну конструкцію. На формально-синтаксичному рівні речення постфіксальний дієслівний предикат виконує функцію присудка, а придієслівний об'єкт – керованого другорядного члена речення, формуючи своєрідний комплекс, який за актуального членування речення являє собою рему. Перспективним є дослідження особливостей функціонування прийменників у приномінальній позиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будагов Р. А. К теории синтаксических отношений // Вопросы языкознания. – 1973. – № 1. – С. 3–15.
2. Виноградов В. В. Русский язык: Грамматическое учение о слове / В. В. Виноградов. – М.; Л. : Учпедгиз, 1947. – 784 с.
3. Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови : [монографія] / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1980. – 286 с.
4. Вихованець І. Р. Система відмінків української мови : [монографія] / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1987. – 232 с.
5. Городенська К. Г. Власне- та невласне-прийменникові семантико-синтаксичні функції // Теоретична морфологія української мови : Академічна граматики української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська ; за ред. І. Р. Вихованця. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – С. 342–346.
6. Іваницька Н. Л. Докатегорійне – категорійне тлумачення ознаки автосемантизм / синсемантизм у сфері повнозначних слів української мови // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Філологія (мовознавство) : [зб. наук. праць]. – Вінниця : Вінниц. держ. пед. ун-т, 2012. – Вип. 15. – С. 15–20.
7. Костусяк Н. М. Статичний локатив у граматичній системі сучасної української літературної мови / Н. М. Костусяк // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2013. – Вип. 39. – С. 49–52.
8. Межов О. Г. Об'єктна мінімальна семантико-синтаксична одиниця у формі знахідного відмінка / О. Г. Межов // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки.

Мовознавство. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – № 1. – С. 90–95.

Mezhov O. Influence verb postfixes-prepositions on the choice of the object cases in the modern Ukrainian language.

In the article verb postfixes-prepositions are described, their influence on the choice of the object case in the modern Ukrainian language is determined. Complex functional analysis of semantic types of verb predicates and valence predicted morphological variants of object syntaxemes is carried out. Their lexical filling, as well formal-syntactic and communicative positions in the structure of a simple sentence are established. Theoretical problems are considered on the background of the morphological and syntactic structure of modern Ukrainian literary language.

Keywords: preposition, postfix, verb, predicate, case, object.